

Ks. PIOTR BOBER (Kraków)

Stan diecezji krakowskiej w świetle relacyj biskupich w XVII—XVIII w.

Bulla Sykstusa V, pt.: „Romanus Pontifex“ z 20. XII. 1585 r. przypominająca biskupom nawiedzanie progów apostołskich i składanie relacyj o stanie diecezji na terenie diecezji krakowskiej, znalazła oddźwięk dopiero w I relacji bp. M. Szyszkowskiego z 20. IX. 1625 r. przesłanej do Rzymu przez prokuratora Ks. J. Focha, archidiacona krakowskiego. Następnymi relacjami to P. Gembickiego z 17. XI. 1644 r., zawieziona do Rzymu osobiście przez biskupa. III tegoż z 22. IX. 1650 (zdaniem Boratyńskiego) Teki Rzymskie nr 130 — Bib. P. A. Um.), identyczna co do treści z pierwszą, przesłana przez prok. Stefana Wydżgę. Następna Andrzeja Trzebickiego z 1667 r., dalsza bp. Jana, Małachowskiego z 10. III. 1689 r. W XVIII w. przesyłają do Rzymu relacje następujący biskupi: Kazimierz Łubieński w dniu 9. XI. 1716 r., Szaniawski Felicjan 7. IX. 1731 r. Stan. Kostka Załuski dwa razy, tj. 24. III. 1751 i 10. IX. 1756 r., wreszcie Kajetan Sołtyk 20. VIII. 1765 r. Niektóre z powyższych relacyj były już drukowane, inne leżą w odpisie w Acta Gratosia A. Załuski vol. I—III (Archiwum Metrop. Krak.) lub w Archiw. ks. Czartoryskich w Krakowie w ręk. nr 3131 pt. Akta diecezji krakowskiej lub jak Sołtyka w ręk. nr 5504 w Bibl. Jagiell. w Krakowie.

Relacje, z wyjątkiem Szyszkowskiego nieopartej na żadnym schemacie z racji braku tegoż, pochodzące z XVII w. w pewnej mierze wzorują się w opracowaniu na Instrukcji Urbana VIII z 1627 r., podającej normy szczegółowe nuncjuszom dla przeprowadzenia procesów informacyjnych co do osób kandydatów na stolice biskupie. Relacje krakowskie z XVIII w. jak: obie Załuskiego i Sołtyka opracowane są na podstawie Instrukcji Synodu Rzymskiego z 1725 r. Pod względem materiału informacyjnego podają one w krótkim streszczeniu następujące zagadnienia, należące do status materialis i formalis diecezji krakowskiej, jak: zarząd tejże, organizację, opis katedry (dość szczegółowo), kapituły i mniejszych kolegiów. Z kolei opis o charakterze statystycznym kolegiat w liczbie 18 parafii, dekanatów, nadto krótką charakterystykę duchowieństwa świeckiego i metod pracy duszpasterskiej. Ten ostatni punkt uwzględniają dopiero relacje z XVIII w. Z zagadnień szkolnych najwięcej miejsca poświęcają Akademii Krak., przy czym nie brak i krytycznego naświetlenia stosunków panujących w tejże (pr. rel. Trzebickiego). Drobne wzmianki o szkołach prowadzonych przez zakony: Jezuitów i Pijarów jak i luźne uwagi o szkołach

parafialnych. Natomiast *con amore*, traktują sprawy seminariów duchownych w diecezji (za Załuskiego już było tychże 7), specjalnie zajmuje się tym tematem wielki organizator i twórca seminariów diecezjalnych bp Szaniawski.

Drugie miejsce w relacjach zajmują sprawy zakonne, przy czym po zestawieniu statystycznym cyfry zakonów męskich i żeńskich, szereg krytycznych i niepochlebnych uwag podają biskupi pod adresem zakonów stojących często w opozycji do zarządzeń rządców diecezji i naruszających prawa parafialne rządców parafii

Osobne miejsce poza charakterystyką obyczajów wiernych zajmuje w relacjach sprawa herezji i środków zaradczych, stosowanych przez władzę kościelną względem heretyków. Pesymistycznie przedstawia się sprawa żydowska; wobec powagi i niebezpieczeństwa tejże dla wiary i obyczajowości biskupi czują swą bezsilność.

Szereg praktycznych postulatów w zakresie udzielenia im przywilejów, dyspens, nowych przepisów w zakresie bolączek diecezjalnych kończy zazwyczaj relacje.

Wartość historyczna relacyj jako źródła do poznania stosunków kościelnych w diecezji krakowskiej leży głównie w zestawieniu danych odnoszących się do zagadnień składających się na obraz życia religijno-moralnego i norm prawnych nim kierujących. Mając na względzie pierwiastek osobisty autorów relacyj, pragnących podkreślić często własne zasługi w pracy dla dobra Kościoła. należy relacje uzupełnić materiałem zawartym w bezstronnym omówieniu na synodach, diecezjalnych jak: Szyszkowskiego w 1621 roku, Gembickiego w 1643 r. i Łubieńskiego w 1711 r., nadto w listach pasterskich Szaniawskiego, Załuskiego, oraz w aktach wizytacyjnych zarówno katedry krakowskiej czy kościołów parafialnych w diecezji. Wówczas można sobie urobić wyczerpujące wyobrażenie o stosunkach kościelnych diecezji. Niemniej relacje w formie szkicowej referują o problemach aktualnych za czasów pontyfikatu odnośnych rządców diecezji, patrzących na nie nie tylko pod kątem religijnym ale i narodowym, oraz starających się powyższe rozwiązać z korzyścią dla Kościoła i kraju, że tylko wspomnimy dwa zagadnienia: herezji oraz sprawy żydowskiej.